

DE LAATSTE NOTEN

DE LAATSE NOTEN

Elena Thes

Schrijver: Elena Thes

ISBN: 9789403811895

Coverontwerp: Elena Thes

© 2025 Elena Thes

Uitgegeven via Bookmundo

Een nieuwe plek

De koude wind blaast door de smalle straten van Amsterdam, een ijzige adem die de belofte van onheil met zich meedraagt, dieper snijdend dan alleen de huid. Ik sla mijn jas steviger om me heen. Sinds de scheiding woon ik nu alleen, in een leuk huisje op één hoog in een pand van drie hoog. Ik ben er gaan wonen om opnieuw te beginnen; de muren geven me een gevoel van beschutting, een plek die nu helemaal van mij is.

Het is een vreemde tijd. De dreiging van oorlog hangt in de lucht, het gewone leven gaat door. Mensen haasten zich over straat, niemand kijkt echt op, ze proberen de onrust te negeren. In mijn kamer is het rustig en stil, de stad aan de andere kant van het raam lijkt niet echt te bestaan.

In de avond, wanneer de lichten uitgaan en de stilte de ruimte vult, pak ik pen en papier. Het componeren van muziek is het enige wat me helpt om mijn gedachten te ordenen. Noten vullen langzaam de lege bladzijden en bij elke noot ontstaat er meer rust. Buiten hoor ik het getik van een regenbui die de stenen raakt, een geruststellend geluid. Dit is een fijne plek, als thuis, ik ga mijn weg hier wel vinden.

Het huis zelf heeft iets bijzonders. Als ik uit het raam kijk, zie ik een klein binnenplaatsje met een paar verdorde planten en een oude, roestige fiets. Ik weet niet van wie die fiets is, hij staat er al sinds ik hier ben. Het is alsof hij wacht op iemand, net als ik wacht op iets dat ik niet precies kan omschrijven. Misschien een nieuw begin.

Op een avond hoor ik een zacht geklop op de deur. Het is vreemd, ik verwacht geen bezoek. Aarzelend doe ik open en zie ik een oude bekende, Loes: een buurvrouw van een paar huizen verderop, met een vriendelijk maar bezorgd gezicht. Ze vertelt dat ze nieuws heeft, nieuws dat de stad in angst heeft gehuld. De oorlog is dichterbij dan we dachten, fluistert ze bijna. Samen zitten we in de schemering van mijn kamer. De woorden van de wereld buiten omhullen ons. En op dat moment, in de schemering van mijn kamer, loste de eenzaamheid op in de nabijheid van een ander.

In de dagen die volgen, draait alles om de voorbereidingen voor Chanoeka. De geur van latkes vult het huis en de laatste hand wordt gelegd aan de

decoraties. De menorah staat al te stralen op de tafel, met de kaarsjes die wachten om aangestoken te worden. Dit jaar is bijzonder, ik krijg bezoek van mijn broer Job, zijn vrouw Leah en hun zoontje Levi, die vol verwachting en blijdschap zijn. Mijn neefje, nog zo jong, kijkt met grote ogen naar de menorah en kan niet wachten om te helpen met het aansteken van de kaarsjes. Zijn onschuldige vragen over de betekenis van het feest brengen een glimlach op mijn gezicht.

Ook mijn lieve oude moedertje komt op bezoek. Ze heeft altijd zo'n warme aanwezigheid, haar verhalen over de Chanoeka's van vroeger brengen mooie herinneringen terug, vooral over de tijden dat onze vader nog in leven was. Als ze in de keuken staat, help ik haar met het maken van traditionele latkes. Haar handen zijn nog altijd vaardig en snel en ik geniet van elk moment samen.

De avonden zijn gevuld met het zingen van liedjes en het delen van verhalen. Mijn broer en ik herinneren ons de feesten uit onze kindertijd en lachen om de grappige momenten die we samen hebben meegemaakt. Samen creëren we nieuwe herinneringen als de kaarsjes langzaam één voor één worden aangestoken. Het is een tijd van samen zijn, van liefde en van licht. In het licht van de kaarsen voel ik de warmte van mijn familie om me heen en ik beseft dat dit het mooiste cadeau is van allemaal. Chanoeka is niet alleen een feest van tradities, het is ook een viering van de verbinding met elkaar. Er is ook een onderliggende angst door de onrustige tijden in de landen om ons heen. Als we samenkomen om te vieren, worden we herinnerd aan de waarde van onze saamhorigheid en de kracht van hoop in deze uitdagende tijden.

Vrijheid op het podium

Mijn broer en zijn gezin zijn weer thuis en ook mijn moeder is veilig teruggekeerd naar haar vertrouwde huis in Rotterdam.

Het is tijd om weer in mijn dagelijkse ritme te komen. Ik ben aan het werk, althans, werk noemen ze het. Voor mij is het een hobby. Ik mag mijn liedjes laten horen aan het publiek, iets wat me altijd blij maakt. Samen met enkele andere artiesten verzorgen we een avondvullend programma in de intieme, kleine theaters. Een paar avonden per week sta ik op het toneel en ik vind het heerlijk. Daar, onder de schijnwerpers, kan ik ademen. Daar ben ik ongenaakbaar en vrij. Ik ben omringd door fijne mensen, met wie ik mag samenwerken, en dat is een voorrecht.

In Nederland nadert het nieuwe jaar. We staan op de drempel van 1940. Wat zal dit jaar ons brengen? Ik luister naar de radio en hoor verontrustende berichten over oorlog in de landen om ons heen. De berichtgeving is fragmentarisch en onduidelijk, waardoor het moeilijk is om precies te begrijpen wat er gaande is. Er lijkt iets groots en dreigends op komst, een onontkoombare wolk die langzaam, maar zeker, het licht van de dagen wegneemt en alles in nevelen hult. Ik merk de onrust en onzekerheid die door die berichten wordt aangewakkerd. Dankbaar ben ik dat wij in Nederland nog gespaard blijven van het geweld dat onze buurlanden raakt.

Het is januari 1940, de winterkou heeft de stad stevig in haar greep. Al dagen ligt de temperatuur rond het vriespunt. Gelukkig breekt af en toe de zon door, wat het ijzige landschap net dat beetje warmte en licht geeft. Vandaag ben ik onderweg naar de Albert Cuypmarkt, een plek waar ik graag kom. Er is niets fijner dan rond te struinen langs de kraampjes, in de frisse buitenlucht.

Op de markt koop ik verse groente, fruit, brood, kaas en boter. Als ik een mooie lap stof zie, neem ik die ook mee. Er is altijd zoveel te zien: verse waren, kleurrijke stoffen, mensen die hun beste koopwaar aanprijzen. De sfeer is er altijd goed; het is gezellig en levendig, zelfs in deze koude dagen van januari. Er hangt iets warmes en vertrouwds in de lucht en ik loop er met plezier rond. Bovendien kom ik op de Albert Cuypmarkt altijd vrienden en bekenden tegen. Een praatje hier, een lach daar, het maakt mijn bezoek extra

fijn. De markt brengt mensen samen en midden in de winter is dat een welkome bron van warmte.

Als ik mijn sinaasappels zorgvuldig in mijn tas stop, hoor ik plotseling een bekende stem achter me. Ik draai me om en zie Sara staan. ‘Hé, Sara,’ zeg ik verrast. ‘Dat is lang geleden!’ Een warme glimlach breekt door op haar gezicht en we omhelzen elkaar. Sara en ik kennen elkaar nog uit de buurt waar ik eerder woonde. We deden zoveel samen, een kopje thee drinken, een stukje wandelen, samen naar de markt gaan. Sinds mijn verhuizing is ons contact wat verwaterd. Het is alsof de tijd even heeft stilgestaan; haar vriendelijke blik en vrolijke uitstraling zijn onveranderd.

We staan tussen de kraampjes en kletsen bij. Praten over hoe het ons vergaan is in de tussentijd, over oude herinneringen en over wat er de afgelopen tijd in de buurt gebeurd is. De gezelligheid van de markt omringt ons, het geroezemoes van mensen, het geroep van marktlieden die hun waren aanprijzen, de geur van versgebakken brood en rijpe appels. Het is bijna als vanouds.

‘Snel weer eens afspreken om weer bij te praten?’ stel ik voor. Sara knikt enthousiast. ‘Ja, dat lijkt me leuk,’ zegt ze. ‘Het is alsof we gewoon de draad weer oppakken.’ We nemen afscheid met de belofte om elkaar snel weer te zien en ik voel een warme blijdschap opborrelen. Wat fijn dat we elkaar zo tegen het lijf zijn gelopen.

Met een glimlach op mijn gezicht en mijn tas vol boodschappen, loop ik terug naar huis. Tijdens mijn wandeling kom ik mijn buurvrouw Loes tegen. We begroeten elkaar hartelijk en raken al snel in gesprek over de koude dagen en hoe we de warmte binnenshuis proberen te houden. Samen lopen we pratend terug naar onze straat, een gezelligheid die de winterkou even doet vergeten.

Als ik mijn deur opendoe en de warme lucht van mijn huis me omhult, besef ik hoe waardevol zulke ontmoetingen zijn. De eenvoudige vreugde van een toevallige ontmoeting, een praatje onderweg, het maakt mijn dag zoveel rijker.

Toneel, familie en herinneringen

De aankomende dagen ben ik volop bezig met de voorbereidingen voor onze voorstelling. Samen met een groepje artiesten gaan we de theaters in om een prachtig programma neer te zetten voor een klein, intiem publiek. Het is bijzonder om dit soort avonden te verzorgen. Niet alleen spelen we in Amsterdam, ook in Rotterdam, Den Haag, en zelfs in een aantal kleine zalen in Brabant. Ieder theater heeft zijn eigen charme en de sfeer is iedere keer anders, afhankelijk van de plek en het publiek. Er komt veel bij kijken, ik kan er zo van genieten, het samenspel van muziek, verhalen en de oprechte reacties van het publiek.

Wanneer we optreden in Rotterdam, verblijf ik bij mijn moeder. Het is fijn om daar een paar dagen door te brengen. Samen kletsen we bij, koken we een eenvoudige maaltijd of doen we een kaartspelletje aan de keukentafel. Ze is ouder geworden, haar gezondheid laat haar soms in de steek. Gelukkig is ze altijd opgewekt, haar lach doet me goed. Ze heeft altijd van muziek gehouden; en komt uit een echte muzikale familie. Haar broers werken in het theater en haar zussen zijn ook zeer muzikaal. Zelf is ze, kun je wel zeggen, groot geworden in het theater, omringd door muziek en toneel. De passie voor muziek en het podium heeft ze me zonder twijfel meegegeven.

Als haar gezondheid het toelaat, gaat ze een avondje met me mee naar het theater om mij te zien op het toneel. Het is bijzonder om voor haar op te treden, omringd door de wereld die ook zo'n grote rol in haar leven heeft gespeeld. Ik weet dat het haar trots maakt om me te zien optreden. Voor mij is het bijzonder dat ze erbij is; ik merk dat ik dan net iets meer energie en plezier heb op het podium.

In Amsterdam heb ik een andere, speciale gast die komt kijken, mijn zoon David. Hij is inmiddels volwassen en schrijft teksten als hobby. Hij heeft een prachtige manier van schrijven en een goed oor voor melodie. Misschien ben ik als moeder wat bevooroordeeld, maar zijn teksten vind ik prachtig en doordacht. Ik herken mezelf in hem terug, met zijn liefde voor woorden en melodieën. David is altijd geïnteresseerd in mijn werk en ik ben ook geïnteresseerd in zijn leven, in wat hij doet en waar hij mee bezig is. Het is altijd bijzonder als hij langskomt; we hebben een warme band en kunnen urenlang praten. Hij heeft een aanstekelijke lach en een fijn gevoel voor

humor. Er valt altijd wel wat te lachen als hij in de buurt is. Als David naar mijn voorstelling komt, maken we er een uitje van. We spreken dan vroeg af om samen een hapje te eten. Thuis, of bij een gezellig eetcafé in de stad. Ik geniet van die momenten; het rumoer van het café, het eten, en de gesprekken die we voeren. We raken verzeild in een boeiende discussie of halen herinneringen op.

Dan vertel ik over de tijd dat ik met een revue in Berlijn speelde. Het was een bijzondere tijd; een aantal weken waren we op reis en David ging met me mee. Hij was nog zo jong en het was de eerste keer dat hij zo'n avontuur meemaakte. We namen de trein. Alleen de reis naar Berlijn met de trein was al een belevenis voor hem. We kwamen aan in een stad vol energie en licht, waar het theaterleven bloeide. De theateravonden waren pure magie, de zalen zinderden van plezier, gevuld met lachende, juichende gezichten. Elk optreden was een triomf, en ik voelde een golf van overweldigende trots dat ik dit alles met mijn zoon mocht delen.

Achter de schermen zag hij hoe de voorstelling tot leven kwam, hoe iedereen zich voorbereide, van de kostuums tot het oefenen van de laatste zanglijnen en danspassen. David herinnert zich nog hoe hij daar als kleine jongen in de coulissen stond, zijn ogen groot van verwondering. Na de show gingen we ergens in de stad samen een hapje eten, we praatten nog na over de voorstelling. Voor hem waren het spannende momenten en voor mij was het een voorrecht om deze wereld aan hem te laten zien. Zelfs nu, jaren later, praten we erover met een glimlach. Het was een tijd die ons dichter bij elkaar bracht en die we beiden koesteren.

En dan komt het moment van de voorstelling. Ik sta achter de schermen en tref de laatste voorbereidingen, ik weet dat David in de zaal zit te wachten. Het geeft me een goed gevoel, een zekere trots om hem deelgenoot te maken van iets waar ik zoveel passie voor heb. Als ik het podium op loop, voel ik zijn steun en dat maakt het optreden nog specialer.

Vriendschap

Het is een druilerige middag en de regen klettert zachtjes tegen de ramen als ik mijn jas aantrek om richting de bloemist te gaan. De temperatuur is gelukkig een stuk aangenamer dan in januari, het natte weer doet me verlangen naar de lente, naar zonnestralen en bloesems in bloei.

Even later sta ik bij de bloemist, omringd door de geur van vers gesneden bloemen. Tulpen, narcissen en rozen lachen me toe; hun kleuren brengen een sprankje vreugde in de grijze dag. Ik kies een mooi, bont boeket dat, zo denk ik, perfect bij Saar in de smaak valt.

Ik loop terug en denk aan de afgelopen weken. Het was een drukke tijd, vol voorbereiding en spanning rond mijn optreden. In de zaal was er geen stoel meer vrij en vooraan zat mijn moeder met een gezicht vol trots. En dan David, die ook in het publiek zat, met een glimlach van oor tot oor. Binnenkort komt hij bij mij eten, dan gaan we samen de stad in. Ik verlang naar die momenten: de jeugdige, ongetemde energie van vroeger weer even voelen, zelfs al is het vluchtig.

Vanavond ga ik bij Saar en haar man Aaron langs. Saar en ik kennen elkaar al jaren en haar gezelschap voelt altijd vertrouwd. Inmiddels zijn haar twee dochters, Anna en Rebecca, tieners geworden. Ik ken ze nog als kleintjes, ze groeien zo hard. Met de bloemen stevig in mijn hand stap ik de tram in richting hun huis, mijn gedachten vol mooie momenten.

Wanneer ik bij hun huis aanbel, zwaait de deur al snel open en Saar begroet me met een stralende lach. 'Voor jou,' zeg ik en geef haar het boeket. Ze kijkt verrast en blij en omhelst me. 'Kom binnen,' zegt ze. 'Het wordt vast een gezellige avond!'

Het is inderdaad een gezellige avond bij Saar thuis. Saar vertelt hoe het met Anna en Rebecca op school gaat en samen spelen we een spelletje met de meisjes. Saar's man zit ondertussen rustig de krant te lezen, even in zijn eigen wereld. De geur van verse koffie vult de kamer en met een koekje erbij zitten we gezellig aan de tafel. Later op de avond schenken we een glaasje in en praten we over van alles en nog wat. De gesprekken zijn levendig, vol gelach

en verhalen. En voordat we het doorhebben, is het al behoorlijk laat geworden.

‘We moeten dit snel weer doen,’ zeggen we tegen elkaar. ‘Ik moet nu echt haast maken als ik de laatste tram nog wil halen,’ zeg ik tegen Saar. We nemen afscheid en ik haast me naar de tramhalte.

In de tram is het rustig. Voor me zit een ouder echtpaar naast elkaar en iets verder voorin een man alleen. Achter me hoor ik twee vrouwen zachtjes praten. Ik kijk uit het raam en ben even in gedachten. De donkere stad glipt voorbij en voor ik het weet, ben ik bij mijn halte aangekomen. Ik stap uit en begin aan de korte wandeling naar huis.

Het is stil op straat; het is al laat en het weer is guur. De meeste mensen zitten binnen, warm en behaaglijk, zichtbaar door verlichte ramen. Aan de overkant van de straat, zie ik Simon en zijn vrouw Grietje aan de tafel zitten. Ze zien mij en zwaaien. Het zijn vriendelijke mensen, als we elkaar tegenkomen, maken we altijd een praatje. Ik zwaai terug en loop het laatste stukje naar huis. Het is een rustige avond na een warme avond vol gezelschap en verhalen.

Rotterdam: levensverhalen

De lente staat voor de deur, maar de lucht buiten is nog in de greep van de winter. Het is koud voor de tijd van het jaar en de bomen zijn nog steeds kaal. Ik kan niet wachten op beter weer, met bloesems die in bloei staan en een warm zonnetje dat de dagen opfleurt.

Vandaag ben ik in de stad, met een duidelijke taak: ik ga cadeautjes kopen voor een familiefeest in Rotterdam. Ik heb er enorm veel zin in! Het is al een tijd geleden dat ik mijn ooms Izaak en Mozes heb gezien. Ik ben benieuwd naar hun verhalen en hoe het met hen gaat. Mijn tante Rachel, die altijd zo vriendelijk en vol enthousiasme is, heeft een passie voor muziek en toneel. Ik kijk ernaar uit om weer met haar te spreken.

Ik loop door de stad en denk na over wat ik mee kan nemen als aardigheidje. Ik wil iets bijzonders, iets dat ze echt waarderen. Misschien kan ik iets vinden dat hen herinnert aan de momenten die we samen hebben gedeeld. Ik besluit om eerst langs de sigarenwinkel te gaan. Mijn ooms zijn echte liefhebbers van goede sigaren en ik weet zeker dat zij deze kleine attentie waarderen. Het is altijd leuk om een praatje te maken over de verschillende smaken en aroma's die sigaren te bieden hebben. Na mijn bezoek aan de sigarenwinkel ga ik op zoek naar iets lekkers voor mijn tantes. De kruidenier heeft vast wel iets bijzonders in de aanbieding. Misschien kan ik een doosje heerlijke bonbons of een selectie van lokale lekkernijen vinden. Ik wil iets dat hen blij maakt, iets dat ze samen kunnen delen als ze genieten van het samenzijn met de familie.

Naarmate ik verder de stad inloop, overvalt me een blij gevoel. Ik weet dat er ook neven en nichten komen die ik al een tijd niet heb gezien. Sommige van hen zie ik nog af en toe in Amsterdam, anderen zijn al jaren niet meer in mijn leven geweest. Het idee om weer samen te zijn, verhalen te delen en herinneringen op te halen, maakt me blij.

Na een paar uur winkelen heb ik alles bij elkaar verzameld. De sigaren zijn zorgvuldig verpakt en de lekkernijen van de kruidenier zijn precies wat ik hoopte te vinden. Vol tevredenheid ga ik naar huis. Ik weet dat ik op tijd moet gaan slapen, want morgen wordt een lange, gezellige dag vol familie en plezier.

Ik denk aan alles wat komen gaat en de warme omhelzingen die me te wachten staan. De lente mag dan nog even op zich laten wachten, dit is als een zonnige dag in de zomer.

Vandaag ben ik vroeg opgestaan en vroeg op pad gegaan naar Rotterdam. Het is heerlijk om iedereen straks weer te zien. Ik ben net uit de tram gestapt en wacht nu met mijn cadeautjes op de trein naar Rotterdam. Over een paar minuten komt deze aan en de spanning begint al op te bouwen.

Het station is zoals altijd druk, met mensen die zich haasten om hun trein te halen, anderen nemen hun tijd om te genieten van een kop koffie of een broodje. De geluiden van de omroepinstallatie en het geroezemoes van gesprekken vullen de lucht. Na een korte wachttijd zie ik de trein eindelijk aankomen. Ik stap in en zoek een plekje bij het raam. De trein vertrekt en Amsterdam verdwijnt snel achter mij.

Ik kijk uit het raam en laat mijn gedachten afdwalen, het landschap flits voorbij. Na een tijdje raak ik in gesprek met de vrouw die tegenover me zit. We praten over onze bestemmingen en het weer, het is gezellig om even contact te maken met een vreemdeling.

Na een ontspannen rit arriveer ik eindelijk in Rotterdam. Zodra ik het station binnenloop, voel ik de herkenning van de stad. Net als ik verder wil lopen, zie ik toevallig mijn nichtje Eva staan. Wat een leuke verrassing! Ook zij is onderweg naar het familiefeest. We omhelzen elkaar en besluiten om het laatste stukje samen te reizen. We nemen de tram en na een kort ritje is het nog vijf minuten lopen naar de locatie van het feest. We kletsen ondertussen over alles wat er is gebeurd sinds de laatste keer dat we elkaar zagen. Het is fijn om samen te zijn en de gedachte aan het weerzien met de rest van de familie maakt me blij.

De zon begint door de wolken te schijnen als we naar het feest lopen en ik kan niet wachten om de anderen te zien. Het belooft een geweldige dag te worden, vol vreugde en samenzijn met dierbaren.

Het familiefeestje is eindelijk daar en de sfeer is warm en vrolijk. Zodra ik binnenkom, word ik begroet door mijn tantes en ooms en geef ik ze de cadeautjes. Izaak en Mozes zijn al in gesprek over de sigaren die ik heb

meegenomen. Hun ogen lichten op als ze ze goed bekijken, en met een lach steken ze een sigaar aan. Het is altijd een goed idee om iets mee te nemen dat zij waarderen. Ook mijn tantes zijn blij met de lekkernijen die ik heb meegenomen; ze delen de bonbons en genieten van elk hapje.

Natuurlijk heb ik ook aan mijn moeder gedacht. Ik had iets lekkers van de kruidenier voor haar gekocht. Ze straalde van blijdschap.

Mijn twee broers Job en Benjamin zijn er ook. Mijn broer Job, zijn vrouw Leah en mijn neefje Levi zie en spreek ik regelmatig en het is altijd een feest om hen te zien. Levi komt meteen naar me toe als hij me ziet, vol energie en met een brede glimlach. Hij trekt me mee om te spelen, en ik kan niet anders dan me overgeven aan zijn enthousiasme.

Mijn andere broer Benjamin zie ik wat minder vaak, wanneer we elkaar zien, is het altijd goed. We delen herinneringen en lachen samen om onze jeugd. Hij vertelt over zijn laatste reis en de avonturen die hij heeft beleefd. Het is fijn om deze momenten samen te hebben, ook al zijn ze kort.

Tante Rachel is nog steeds dezelfde gezellige vrouw. Ze vertelt ronduit over de laatste gebeurtenissen in de familie, met veel gebaren en een stralende lach. Ze heeft altijd een verhaal klaar, van grappige anekdotes tot minder fijne momenten, zoals het verlies van een goede vriend. Het is bijzonder om te horen hoe zij met deze dingen omgaat, met een openhartigheid die ons allemaal inspireert.

Tijdens het feest komen ook andere neven en nichten langs. Mijn nichtje Sarah vertelt over haar eerste jaar op de universiteit, de nieuwe mensen die ze heeft ontmoet, nieuwe vrienden en de uitdagingen die ze is tegengekomen. Een andere neef, Sam, deelt zijn ervaringen als jonge vader. Hij is overweldigd door de verantwoordelijkheden die hij heeft gekregen, hij vertelt over hoe de liefde voor zijn dochter alles goed maakt.

Aan de andere kant van de kamer zit mijn nichtje Klaartje, die met een somber gezicht vertelt over haar recente scheiding. Het is moeilijk voor haar, we luisteren en voelen allemaal de steun die we haar willen bieden. De familiebanden worden op zo'n dag sterker en we zijn er voor elkaar in zowel goede als slechte tijden.

We halen herinneringen op aan mijn vader, een rustige, vriendelijke en lieve man. En mijn tante Klara, die zo plotseling veel te jong was overleden. Haar kinderen hebben het er moeilijk mee. De gesprekken lopen als een rivier door de ruimte, gevuld met lachen en met tranen. Het is een feest dat ons laat zien hoe waardevol een familie is, niet alleen om samen te zijn, ook om elkaars levensverhalen te delen, met al zijn hoogte- en dieptepunten.

Wanneer de dag ten einde loopt, kijk ik om me heen en heb ik een diepere verbinding met iedereen. Deze reünie heeft ons niet alleen samengebracht, het heeft ook ons verhaal verder verrijkt. Ik ga naar huis met een hart vol warmte en de belofte dat we dit snel weer doen.

De lente van brieven en beginnende onrust

Het is volop lente en de zon verwarmt de straten met een zachte, aangename warmte. Samen met mijn buurvrouw Rosa loop ik over de Albert Cuypmarkt, die bruist van het leven. De kramen staan vol met verse producten, kleurrijke bloemen en geurende kruiden. Er klinkt gelach en geroezemoes en de geur van vers gebakken brood vermengt zich met die van kruiden en fruit. Het is goed hier op de Albert Cuypmarkt rond te lopen; de sfeer is ongedwongen en vrolijk, het is zo gezellig en fijn om even op te gaan in dit levendige tafereel.

Rosa en ik hebben beloofd wat fruit en kaas mee te nemen voor Simon. Zijn vrouw, Grietje, is ziek en hij wil graag bij haar blijven om voor haar te zorgen. Ze is niet zo jong meer en haar gezondheid gaat de laatste tijd achteruit. Grietje wordt vergeetachtig en Simon maakt zich steeds meer zorgen om haar. Hij probeert zoveel mogelijk tijd met haar door te brengen. Het geeft ons een goed gevoel dat we iets kunnen doen, hoe klein het ook is.

Toch is het de laatste tijd onrustiger geworden in de stad. Nederland is officieel neutraal in de oorlog. Maar ik zie steeds vaker militairen op straat en ook de politie is zichtbaar aanwezig. Het is vreemd, alsof het alledaagse leven op elk moment verstoord zou kunnen worden. Mensen praten er niet veel over, toch is er spanning voelbaar.

We lopen verder over de markt. Ondanks de zon en de vrolijke sfeer bekruipt me een gevoel van twijfel. Maar het is geruststellend om de levendigheid van de markt te zien, de bekende gezichten en het alledaagse. Bij de kaasboer proef ik nog een stukje kaas en praat ik nog even met hem over de producten voordat we onze boodschappen inpakken.

Als we de markt verlaten, kijk ik nog even achterom. Vandaag was een goede dag en ik hoop dat dit zo zal blijven, dat de rust en eenvoud van deze markt nog lang kan voortduren.

Het is eind april en ik ben net thuisgekomen na een avond zingen voor een volle zaal. Het was een fijne avond, zoals dat de laatste tijd altijd is, een zaal vol mensen, de muziek en dat heerlijke gevoel na afloop. Ik pak mijn post van de deurmat, zet een kopje thee en ga aan de keukentafel zitten. Ik drink

mijn thee en begin met het doornemen van de post. Het is een flinke stapel, het meeste is onbelangrijk en kan direct weg.

Mijn oog valt op een paar brieven en een kaart die tussen de stapel zitten. De eerste brief is van mijn moeder. Ze schrijft vaker, ze heeft geen telefoon in huis, ik kan haar alleen per post bereiken. Ze vertelt hoe het met haar gaat en hoe het met de familie is, ooms, tantes, neven, nichten, burens en zo verder. Het is fijn om via haar brieven op de hoogte te blijven, al vertel ik haar dat natuurlijk ook graag in persoon. Ze schrijft over de kleine dingen, over wie ze laatst nog heeft gesproken en hoe het werk in de tuin haar goed doet.

De volgende brief is van mijn tante Rachel. Ze heeft ook een paar foto's gestuurd van het recente familiefeest en het is geweldig om die terug te zien. Op de foto's zie ik lachende gezichten en bekende gezichten waar ik altijd graag naar kijk. Er is een foto van mij met mijn neef Sam en nog een van mijn moeder die gezellig in gesprek is met mijn broer. Even ben ik weer terug in de sfeer van die dag, gevuld met familie en verhalen. Ik leg de foto's voor me neer en neem nog een slok thee. Met een goed gevoel kijk ik nog eens naar de beelden van die mooie momenten.

Tot slot pak ik de kaart van mijn zoon. David schrijft dat hij een tijdje de stad uitgaat, hij schrijft er niet bij waarom. De tekst is kort en warm: hij groet me en schrijft dat hij hoopt op een snel weerzien. De kaart zet ik op het kastje bij de tafel; het is fijn om er af en toe naar te kijken.

Na alles gelezen te hebben, ruim ik de tafel op en ga ik naar bed. Het was een fijne dag vol lieve berichten.

Een einde aan neutraliteit

Het is mei 1940. Ik word wakker en het is nog donker buiten. Ik weet niet hoe laat het is. Waar werd ik wakker van? Hoorde ik iets? Er hangt een nare spanning in de lucht. Ik sta op, loop naar het raam en luister nog eens goed.

Ik kijk naar buiten, de straat is leeg, boven me in de donkere lucht hoor ik iets. Zijn dat vliegtuigen? Duitse vliegtuigen, besef ik langzaam. Ze komen laag over de stad; al snel klinkt het gedreun van luchtafweergeschut. Een rilling gaat door mijn lijf. Nederland is neutraal in de oorlog, nu is alles plots anders.

Het geluid wordt harder. De vliegtuigen komen dichterbij, ik zie lichtflitsen boven de stad. Een explosie klinkt in de verte. Ik staar naar de lucht en het dringt langzaam tot me door: Duitsland is Nederland binnengevallen.

Buren in de straat doen hun lichten aan en kijken naar buiten, net als ik, starend naar de donkere lucht. Ik voel angst en onzekerheid en vraag me af wat de komende dagen gaan brengen.

De rest van de nacht slaap ik niet meer. Er gaat van alles door mijn hoofd. Wat zal er gebeuren? Hoe is het met mijn familie, met David, mijn moeder, mijn broers Job en Benjamin? De dagen die volgen zijn vol angst en spanning. Ik heb me nog nooit zo bang gevoeld in de stad Amsterdam, die altijd zo veilig voor me was. Ik luister naar het nieuws op de radio, het blijft onrustig. Ik blijf bij de radio zitten om het nieuws te volgen; er gaat zoveel door mijn hoofd, ik heb zoveel vragen, dat ik het nieuws niet eens goed hoor. Het dringt niet tot mij door.

De avond valt, het wordt later en ik probeer wat te slapen. Deze nacht ben ik regelmatig wakker, ik ben angstig, wat gaat er gebeuren. Het geluid van vliegtuigen is constant aanwezig.

Vandaag hoor ik over bombardementen in andere steden. Er gaan geruchten over veel schade en slachtoffers, vooral in Rotterdam en Den Haag. Ik maak me zorgen. Slachtoffers in Rotterdam, de stad waar ik geboren ben, waar mijn familie woont. Ik ken er zoveel mensen. Ik probeer verschillende keren via de telefoon contact te leggen met mijn broer Job, hij is één van de

weinig van mijn familie die een telefoon heeft. Ik krijg geen contact. Hoe is het met mijn familie? Zijn ze gezond? Hebben ze nog een dak boven hun hoofd? Zal ik nog iets van ze horen? Ik weet niet wat ik moet doen en ben er helemaal van overstuur. Het enige wat me rest is te wachten en hopen, hopen dat de geruchten niet waar zijn en me vast te klampen aan de gedachte dat zij veilig zijn.

De angst groeit in het mooie Amsterdam. Mensen worden stiller en sommige winkels blijven gesloten. Het is alsof de stad zijn adem inhoudt. Er gaan verhalen rond over sabotage en verzet, maar niets is zeker. Sommige mensen fluisteren over de mogelijkheid van verzet, over het idee om niet te buigen voor de bezetter. Anderen kijken vermoeid en verslagen om zich heen, alsof de kracht om verder te gaan hen ontglipt.

Ik blijf hoopvol luisteren naar de radio, ook al brengen de nieuwsberichten eerder verwarring dan helderheid. De bekende stemmen klinken anders, gespannen. Toch zoek ik telkens opnieuw het nieuws op, hoop op houvast. Iedereen wacht op iets, een teken, een lichtpunt. Ik probeer weer een aantal keer Job te bereiken, helaas lukt het wederom niet.

De avond valt opnieuw en met zo lijkt het, weer een angstige nacht voor de boeg. Ik probeer wat te slapen, net als de voorgaande nachten lukt het me nauwelijks om rust te vinden. De beelden van vliegtuigen, het geluid van sirenes, de onzekerheden die als een koude schaduw over de stad hangen, houden me wakker. De angst zelf ligt naast me in bed. Pas tegen de vroege ochtend dommel ik even in, tot het eerste daglicht voorzichtig door het raam schijnt.

Als ik opsta, zet ik een kop thee en ga weer bij de radio zitten, hopen op nieuws. Vandaag hoor ik de stem van koningin Wilhelmina. Via de radio roept ze het land op om dapper te zijn en haar woorden klinken krachtig en sterk. Ze klinkt vastberaden, alsof ze met haar stem de hoop voor Nederland wil hooghouden. Tijdens het luisteren naar haar boodschap, voel ik vooral verdriet en onzekerheid. De koningin geeft toe dat Nederland niet opgewassen lijkt te zijn tegen de overmacht van de Duitse troepen. De boodschap is zorgelijk. Wat moeten we hiervan denken? En wat betekent dit voor onze toekomst? Als ik nog in gedachten ben verzonken, hoor ik het

verontrustende nieuws: de koningin en de regering hebben Nederland verlaten en verblijven in Engeland. Ons land staat er alleen voor.

Buiten is het rustig, de rust is vreemd. Na lang twijfelen besluit ik even een stukje te lopen. Het voelt niet veilig zoals voorheen, maar ik heb behoefte aan een korte wandeling en wil graag even met anderen praten. De straten voelen anders aan; ik merk een kilte op die ik niet eerder heb ervaren in Amsterdam. De mensen die ik tegenkom, spreken gedempt en somber, het nieuws over de vlucht van de regering heeft ons allemaal diep geraakt. Nederland, mijn geliefde thuis, bleef achter. Een schip zonder kapitein, verloren op volle zee. De eens zo levendige stad hangt vol onbeantwoorde vragen. Ik blijf niet lang buiten, binnen is het iets veiliger.

In de loop van de dag komt er nog meer verwoestend nieuws. Ik hoor op de radio over een bombardement op Rotterdam. Het nieuws verspreidt zich snel in de buurt en in de stad. De hele binnenstad van Rotterdam zou in puin liggen, in vlammen opgegaan, veel zou zijn verwoest. Geruchten gaan dat er veel slachtoffers zijn en dat de Duitse troepen Nederland hebben gedwongen om zich over te geven. Ik voel een beklemmende pijn die ik niet van me af kan schudden. Hoe zou het gaan met mijn familie in Rotterdam? Mijn moeder, broers, mijn tante, de mensen die ik ken en liefheb. Ik probeer me voor te stellen hoe het zou zijn om in die vuurzee te zitten, die beelden zijn zo verschrikkelijk dat ik er niet aan wil en ook niet aan kan denken.

Op straat zie ik mensen met betraande ogen, naar de grond starend, alsof er niets meer te zeggen valt. De dreiging van de bezetting hangt nu zo zwaar in de lucht dat het bijna tastbaar is. De stad beeft onder de angst en de pijn van verlies. Overal om me heen merk ik een duisternis die mijn eigen onzekerheid versterkt. Het enige wat ik kan doen, is hopen dat ik snel iets hoor van mijn familie in Rotterdam, dat ze ergens veilig zijn. Het wachten voelt eindeloos.

Een aantal dagen na de inval kwam het bericht dat Nederland zich heeft overgegeven. Ons leger kon de druk niet langer aan; er was geen keuze meer. Duitsland heeft de macht overgenomen. Amsterdam, mijn thuis, is nu officieel bezet. Het is een vreemde en koude realiteit die ik nauwelijks kan bevatten. Mijn stad, ons land, alles wat zo veilig en vertrouwd leek, wordt nu ontnomen, alles is ineens anders geworden. In de ogen van de mensen om me heen zie ik dezelfde onrust, die ik ook heb. Sommige mensen spreken

zachtjes en verslagen, anderen staren voor zich uit en er zijn ook mensen woedend in stilte. Eén ding drong genadeloos tot me door. Mijn leven, zoals ik het kende, bestond niet langer; het verleden viel uiteen in losse delen.

Een nieuwe werkelijkheid

In de weken na de Duitse bezetting van Amsterdam lijkt het leven zich voorzichtig weer te hervatten, alsof het een dunne sluier van alledaagsheid over een stille dreiging legt. De stad is anders geworden. Elke straat, elk gebouw draagt nu de vage schaduw van onzichtbare controle. De Amsterdammers proberen, net als ik, de gewone dingen weer op te pakken, boodschappen doen, een praatje maken met de burens en met de mensen op straat, een wandeling maken naar de markt. Het is een routine die houvast biedt, hoe kwetsbaar die ook mag zijn.

Ik woon in een levendige buurt, met winkels dicht bij huis. Dat is een geruststelling; het idee dat ik niet ver hoeft te lopen voor mijn dagelijkse inkopen is een kleine luxe in deze onrustige tijden. Vandaag ga ik samen met Rosa boodschappen doen. Rosa woont boven mij; ze is een rustige, vriendelijke vrouw, met dezelfde bescheiden levensstijl als ik. Zij is nooit getrouwd en heeft geen kinderen, haar zussen bezoeken haar af en toe en daar spreekt ze met warmte over.

Wanneer we samen door de straten lopen, valt me op hoe het vertrouwde stadsbeeld subtiel is veranderd. Duitse soldaten patrouilleren, met hun kalme houding en een gespannen masker. Elke beweging die we maken, elke blik, wordt gewogen onder hun onmiskenbaar waakzame ogen. Het geeft me een ongemakkelijk gevoel, ik word bekeken, beoordeeld zonder woorden. Rosa merkt het ook. We lopen dicht bij elkaar en zonder erover te praten, versnellen we onze passen. Het is vreemd hoe hun zwiigende aanwezigheid zo allesoverheersend kan zijn.

We gaan van winkel naar winkel, halen wat we nodig hebben: verse groente, een brood en wat kleine benodigdheden. De eigenaren zijn vriendelijk zoals altijd, er hangt een soort gespannen stilte in de lucht. Mensen praten zachter, hun blikken zijn kort, iedereen heeft een stapje terug gedaan in zijn eigen leven.

Nadat we onze inkopen hebben gedaan, besluiten we direct naar huis te gaan. Ik ga nog even met Rosa mee naar boven, zoals we dat wel vaker doen. Bij haar binnen zitten we aan de tafel en praten over van alles en nog wat, we hebben het over vroeger en de gewone alledaagse dingen. Er was weinig

ademruimte voor de naderende storm, die iedereen voelde, maar niemand durfde te benoemen.

Rosa stelt voor om vanavond samen te eten. Ik hoef vandaag niet naar mijn werk en zij heeft de dag voor zichzelf. Het idee van samen eten geeft me een beetje warmte. Als ik weer in mijn eigen woning ben, berg ik mijn boodschappen op en kijk even naar het kaartje dat op mijn kastje staat. Het is van David. Hij is ergens anders, hoe zou het met hem gaan? Deze stilte is als een last en ik kan niets anders doen dan afwachten.

Met Rosa in mijn gedachten en de leegte van het gemis, besloot ik brieven te schrijven. Eentje voor mijn moeder en eentje voor mijn tante Rachel. Ik hoop dat ze aankomen. De onzekerheid van de post in deze tijd maakt elke brief een gok. Ik schrijf over mijn dagen, het leven hier en de mensen die ik dagelijks tegenkom. Morgen zal ik de brieven naar het postkantoor brengen en hopen op een antwoord.

Als ik klaar ben met schrijven en mijn pen neerleg, zie ik door het raam de schemering over de stad vallen. Het is verlaten buiten.

Het is een rustige ochtend wanneer ik mijn woning verlaat, met de brieven voor mijn moeder en mijn tante. Ik loop de straat uit, zwaai even naar de verkoper van de sigarenwinkel en sla de hoek om. Het postkantoor ligt aan het einde van de straat. Onderweg denk ik terug aan de leuke avond van gisteren, gezellig eten met Rosa. Het was fijn om bij haar aan tafel te zitten, een moment van rust te midden van alle onrust.

In het postkantoor geef ik mijn brieven af bij het loket. De vrouw achter het loket glimlacht vriendelijk en ik bedank haar, hoopvol dat de brieven snel op de juiste bestemming aankomen. Wanneer ik het postkantoor weer uitloop, besluit ik langs de kapper te gaan. Het is alweer een tijd geleden dat ik mijn haar heb laten knippen. Ik wil er alleen een stukje vanaf laten halen; niet te kort, want ik ben gehecht aan mijn lange haar.

Bij de kapper is het rustig. Ik blader door een paar tijdschriften die er liggen en geniet van een kopje koffie dat me wordt aangeboden. De geur van koffie en de ontspannen sfeer zorgen ervoor dat ik even alles kan vergeten. Wanneer ik mijn koffie op heb, is de kapper bijna klaar. Hij geeft de laatste

knipjes en ik voel de luchtigheid van mijn haar rondom mijn gezicht. Ik betaal en bedank de kapper, tevreden met het resultaat loop ik terug naar huis.

Vanavond werk ik weer samen met mijn collega's in het theater. Ik heb er zin in, het is altijd een uitlaatklep en een bron van energie voor mij. De laatste tijd ben ik minder op mijn gemak tijdens het reizen ernaartoe, ook al is het niet ver. Vooral de weg terug, in het donker, heeft iets onveiligs gekregen. Het is anders dan vroeger, de vertrouwde straten hebben ineens iets dreigends gekregen. Het is een vreemd en ongemakkelijk gevoel, iets wat ik nooit eerder heb ervaren.

De afgelopen weken lijken allemaal op elkaar. Elke dag hetzelfde ritme: ik werk, eet, slaap en doe mijn boodschappen. Er is weinig afwisseling, toch verandert er veel. Sommige producten zijn ineens moeilijker te krijgen; koffie en thee bijvoorbeeld, zo ook bloem en brood. Sinds kort krijgen we bonnen van de overheid om bepaalde levensmiddelen te kunnen kopen. Eerst waren het alleen bonnen voor koffie, nu zijn ook bloem en brood alleen verkrijgbaar op bonnen. Het is vreemd, elke stap die ik zet wordt steeds meer gecontroleerd. De alledaagse gang van zaken krijgt daardoor iets beklemmends.

Wanneer ik thuis ben en even tijd voor mezelf heb, zet ik de radio aan. De stemmen van de nieuwslezers klinken helder door de kamer, de berichten zelf zorgen voor een onrustig gevoel. Ik hoor verhalen over de gevechten in Frankrijk, het geweld dat doorgaat en steeds dichterbij komt. Ook hoor ik hoe in sommige landen weerstand wordt geboden.

Dan komen er berichten die ik moeilijk kan plaatsen. Het gaat over beperkingen opgelegd aan Joodse gemeenschappen in verschillende landen. Ik heb er nooit zo over nagedacht, we zijn allemaal burens, collega's, vrienden. Nu hoor ik over mensen die zonder reden beperkt worden in hun vrijheid, hun kansen, hun rechten. De stemmen lijken steeds verder weg te klinken, hun boodschap blijft hangen in mijn gedachten. Ik vraag me af wat er dan precies gaat gebeuren. Gaan er dingen voor mij veranderen? Moet ik me zorgen maken?

Een creatie met humor en hoop

Met de tram ben ik onderweg naar Bram. Tijdens de reis denk ik aan onze nieuwe voorstelling. Onze vorige voorstellingen waren een groot succes. Het publiek lachte en applaudisseerde, en je voelde de blijdschap in de zaal. Samen met Bram wil ik iets nieuws maken, dat net zo goed werkt. We willen een voorstelling maken met humor, muziek en af en toe een spannend moment. Iets dat mensen plezier geeft en ze ook een beetje laat nadenken.

De volgende taak is nu mensen benaderen om samen met ons deze voorstelling te maken. Bram zal contact opnemen met collega's om te vragen of ze interesse hebben om met ons samen te werken. Misschien hebben zij nog nieuwe ideeën en hebben ze muziekstukken om het geheel nog beter te maken.

Ik stap over op de volgende tram en niet veel later kom ik aan in de buurt waar Bram woont. Het is een rustige wijk, met oude huizen en hoge ramen. Even verderop passeer ik een soldaat. Zijn blik is strak en ik voel een lichte spanning. Misschien is het gevoel van spanning ook iets wat we een beetje in de voorstelling terug laten komen. Een subtiele spanning afgewisseld met humor, zodat mensen ontspannen de zaal uit gaan.

Ik klop aan bij Bram en hij doet open. We gaan naar zijn werkkamer, waar een piano staat en overal papieren met aantekeningen liggen. We praten over onze ideeën en bedenken nieuwe personages: een zenuwachtige oude vrouw, een muzikant die overal muziek in hoort en een strenge politieagent die stiekem van dansen houdt.

Het wordt een vrolijke voorstelling en met de hulp van onze collega's hopen we er iets speciaals van te maken.

Aan het einde van de middag zijn Bram en ik al een eind op weg. Het witte papier voor ons is nu vol met krabbels, ideeën en kleine tekeningetjes van scènes en personages. We hebben gelachen om de zenuwachtige oude vrouw, meegezongen met de muziek van de muzikant die overal ritme in hoort en een paar goede grappen bedacht voor de strenge politieagent die stiekem wil dansen.

Ik kijk op de klok en zie dat het laat is geworden. Voor vandaag is het genoeg geweest. De rest werken we later wel uit, als de ideeën een beetje kunnen rusten en misschien nog beter worden. Ik bedank Bram voor zijn creativiteit, zijn harde werken en vooral voor zijn fijne persoonlijkheid. Het is zo leuk om met hem samen te werken. We nemen afscheid en ik stap de tram weer in, op weg naar huis.

De rit naar huis is rustiger. Ik leun ontspannen achterover en denk na over alles wat we vandaag bedacht hebben. Eenmaal thuis maak ik snel wat te eten, ruim de tafel af en zet een kopje thee. Ik plof neer op de bank. Het was een goede dag, vol inspiratie en plannen.

Bezoek van David

En dan, als ik net wil ontspannen, hoor ik een klop op de deur. Ik schrik, want ik verwacht helemaal niemand.

Ik aarzel even en loop dan naar de deur. Bijna bij de deur, hoor ik nog een keer een klop. Het klinkt haast ongeduldig, alsof diegene aan de andere kant van de deur niet kan wachten om binnen te komen. Voorzichtig vraag ik: 'Wie is daar?'

Er volgt een kort moment van stilte en dan hoor ik een stem die ik uit duizenden herken. 'Wie denk je dat er is?' Ik doe de deur open. 'Hallo mam,' zegt hij en mijn stem klinkt warm en verrast tegelijk. 'Wat fijn om je te zien, David. Kom binnen, kom binnen.'

David stapt naar binnen en kijkt even om zich heen, hij neemt mijn huis weer helemaal in zich op. Zijn ogen glimmen en ik zie een vertrouwde warmte in zijn blik. 'Ga lekker zitten,' zeg ik en ik schenk ons een drankje in.

We beginnen te praten en het is meteen alsof de tijd even stopt. We praten over alles: over het leven, de familie en hoe het met iedereen gaat. Ik vertel hem over mijn tantes en over zijn ooms en zijn oma. 'Ik heb geschreven naar mijn moeder en tante Rachel,' zeg ik tegen David. 'Helaas heb ik nog niks gehoord, dat baart me zorgen. Het is zo onrustig nu,' zeg ik. 'Ik hoop dat ze veilig zijn.'

We lachen om herinneringen van vroeger, herinneringen die ons doen denken aan gelukkige, onbezorgde dagen. Het gesprek krijgt al snel een serieuzere toon. We praten over het werk en over hoe alles lastiger is geworden sinds de Duitse inval. 'Mensen zijn bang,' zegt David zacht. 'Je ziet het aan hun ogen, zelfs op straat. Niemand weet wat er gaat gebeuren. We zijn allemaal een beetje op onze hoede.'

Ik knik, want ik heb het zelf ook gemerkt. De sfeer in de stad is anders geworden, er hangt altijd een wolk van spanning boven Amsterdam. Zelfs als je probeert door te gaan met het dagelijks leven, is er die onrust. We bespreken hoe het leven in de stad er nu uit ziet, met de soldaten die overal aanwezig zijn. Iedereen is voorzichtiger. Niemand weet wat de toekomst